

سرمقاله: جهان گرایی موسسات اسلامی غیر شیعی و وضعیت ما

Thursday, July 13, 2023 4:53 PM

سرمقاله

جهان‌گرایی مؤسسات اسلامی غیر شیعی و وضعیت ما؛ مطالعه موردی «دعوت اسلامی» و «منهاج القرآن»^۱

چکیده

مکتب تشیع از آموزه‌های جهانی و محتوای غنی برخوردار است و انقلاب اسلامی ایران نیز نقطه عطفی در معرفی و گسترش تشیع در جهان به شمار می‌رود تا بدانجا که می‌توان تاریخ تشیع را در تراز جهانی به دوران قبل از انقلاب و پس از انقلاب تقسیم کرد. این مقاله با عنایت به این دو حقیقت، در پی پاسخ به این سوال است که چرا همچنان مؤسساتی در تراز جهانی برای معرفی شیعه که به نحو شایسته توانسته باشند از این ظرفیتهای ارزشمند بهره‌برند، یافت نمی‌شود؟ برای پاسخ به این مهم به بررسی دو موسسه و مرکز اسلامی که دارای عملکردی نسبتاً موفق در ارائه و تبیین دیدگاه‌ها و آثار خود در عرصه جهانی داشته‌اند، پرداخته‌ایم و سعی بر آن کرده‌ایم برخی از شاخصه‌هایی که در این موفقیت موثر بوده‌اند را بر شماریم. دعوت اسلامی و منهاج القرآن که هر دو در پاکستان تأسیس شده‌اند با ارائه برنامه‌های آموزشی، پژوهشی و تبلیغی در عرصه بین‌الملل توانسته‌اند سهم خوبی را در تراز جهانی به خود اختصاص دهند. برآورد سازی، بهره‌گیری درست از فضای مجازی، شبکه‌سازی، تبلیغ چهره به چهره و مدیریت دقیق منابع مالی از جمله عوامل موفقیت این دو موسسه اسلامی بوده است که افزون بر بررسی این عوامل، آسیب‌شناسی مؤسسات شیعی نیز مورد توجه قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: مؤسسات شیعی، انقلاب اسلامی، دعوت اسلامی، منهاج القرآن، طاهر القادری.

۱. این مقاله برگرفته از پژوهشی است که توسط سید مهدی علیزاده موسوی در حال انجام است و به زودی در قالب کتاب منتشر خواهد شد.

یکی از پرسش‌هایی که در راستای جهانی شدن تشیع ذهن را به خود مشغول می‌کند، این است که چرا علی‌رغم برخورداری مکتب تشیع از آموزه‌های جهانی و محتوای غنی، مؤسسه‌ها و نهادهای جهانی فعال در عرصه تشیع تعداد بسیار کمی دارند؟ مؤسسه‌هایی که بدون وابستگی به منابع دولتی، بتوانند فعالیت‌های خود را گسترش داده و همچون شبکه‌ای جهانی از مکتب متعالی تشیع نمایندگی کنند. البته شکی نیست که انقلاب اسلامی، نقطه عطفی در معرفی و گسترش تشیع در جهان اسلام بود؛ تاجایی که حتی می‌توان تاریخ تشیع را در تراز جهانی، به دوران قبل و بعد از انقلاب اسلامی تقسیم کرد. واقعیت این است که هرچند انقلاب اسلامی ایران ظرفیت‌هایی را در عرصه بین‌الملل ایجاد کرد، ولی از این شرایط به نحو شایسته بهره‌برداری نشد و امروزه بعد از چهار دهه، عملاً مؤسسه‌هایی که در تراز جهانی بتوانند عرض اندام کنند، مشاهده نمی‌شود.

البته این بدان معنا نیست که مؤسسه‌هایی با هدف فعالیت در این عرصه تشکیل نشده‌اند، بلکه با بررسی فعالیت‌های آنها می‌توان به این نتیجه دست یافت که این مؤسسه‌ها - با توجه به مبالغی که برای آنها هزینه می‌شود - موفقیت چندانی به دست نیاورده‌اند و چنانچه منابع مالی تزییقی از سوی دولت قطع شود، از میان خواهند رفت. به عنوان نمونه‌ای خارجی، سازمان «الرابطة الإسلامية» در عربستان سعودی با هزینه‌های هنگفتی ایجاد شد و هرچند در دهه‌های اول تأسیس موفق بود، ولی رفته‌رفته به حاشیه رفت.

این در حالی است که در سایر ادیان و مذاهب، گاه مؤسسه‌هایی مشاهده می‌شود که علی‌رغم عدم استفاده مستقیم از منابع دولتی، توانسته‌اند مرزهای جغرافیایی را پشت سر نهاده و در کشورهای دیگر مخاطبان بسیاری را پیدا کنند. به عنوان نمونه، جریان عرفانی «هنر زندگی» در هندویسم که رهبری آن را «روی روی شنکر» برعهده دارد، به جز هندوستان در بیش از صد کشور دنیا شعبه دارد. این جریان هنگام افتتاح شعبه‌ای از این سازمان در شهر بصره عراق، با استقبال کم نظیری مواجه شد. همچنین جریان‌های عرفانی «چینمایا میشن»، «یوگودا» و «برهما کوماریز» - که نویسنده این سطور شخصا از مراکز آنها در هند و سایر کشورها بازدید کرده و با رهبران آنها گفتگو کرده است - هرکدام بیش از صد شعبه در قاره‌های مختلف دنیا دارند. این مؤسسه‌ها دارای منشور، برند، آموزه و هویت ویژه هستند و با برنامه‌ریزی‌های دقیق فرهنگی و مالی، توانسته‌اند نه تنها بر مشکلات خود فایز آیند، بلکه در تولید ثروت نیز موفق بوده‌اند.

ممکن است گفته شود که این مکاتب به خاطر برخورداری از جذابیت‌های عرفانی و مادی توانسته‌اند دامنه نفوذ خود را در جهان بگسترانند، ولی در واقع چنین نیست؛ زیرا مؤسسه‌هایی نیز در جهان اسلام وجود دارند که علاوه بر وابسته نبودن به دولت‌ها، عمق نفوذ آنها در تمامی قاره‌های جهان حجت را بر سیاست‌گذاران و فعالان عرصه بین‌الملل تمام کرده است. مؤسسه‌هایی که اگر پیشینه فکری آنها بررسی شود، تکفیری و انزواطلب بوده‌اند و تنها در طول چهل سال، یکی در ۱۹۵ کشور و دیگری در ۱۱۰ کشور فعالیت کرده و برند آنها در جهان شناخته شده است و روز به روز نیز بر قدرت نرم و برتری آنها بر مجامع اسلامی افزوده می‌شود.

هدف از این گزارش آشنایی با دو مؤسسه «دعوت اسلامی» و «منهاج القرآن» است که شرایطی مالی و محتوایی ضعیفی داشته‌اند، ولی در طول چهل سال اخیر، بسیاری از نقاط جهان را از نظر فکری فتح کرده‌اند.

بدیهی است که یکی از مهم‌ترین راهکارهای موفقیت، استفاده از تجربه دیگران است؛ مؤسساتی که هرچند ممکن است از نظر مفهوم و محتوا با ما همخوانی نداشته باشند، اما روش‌های آنان در عرصه بین‌المللی می‌تواند راهگشا باشد. از این رو، بهتر است اندیشکده‌ای، صرفاً روش‌های فعالیت در عرصه بین‌الملل را ناظر بر تجربه‌های دیگران و یا رقبا بررسی کرده و این روش‌ها را برای مؤسسه‌های شیعی نیز بومی‌سازی کند.

دعوت اسلامی

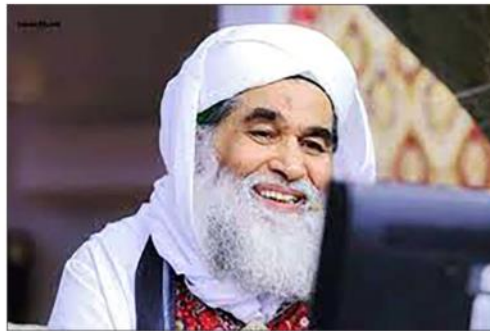

سازمان دعوت اسلامی در سال ۱۹۸۱ م. توسط «الیاس عطار القادری» (متولد ۱۹۵۰ م) در پاکستان تأسیس شد. این جریان به مکتب بریلوی وابسته است که در اواخر قرن نوزدهم توسط احمد رضاخان بریلوی در هند به وجود آمد. این جریان که در تقابل با مکتب دیوبند و وهابیت پدید آمد، در ابتدا بسیار تکفیری و با تمام مذاهب شبه‌قاره اعم از اهل حدیث،

احناف دیوبندی، شیعه، روشنفکران و سایر فرق اسلامی مخالف بود. این موضوع که چگونه از دل این مکتب، جریان‌هایی متولد شده‌اند که داعیه جهانی داشته و توانسته‌اند در سراسر دنیا نفوذ کنند، به بررسی دقیقی نیاز دارد.

این مؤسسه هرچند توسط الیاس عطار القادری تأسیس شد، اما برآمده از نیازی است که مکتب بریلوی در جهانی کردن خود احساس کرد و بسیاری از اندیشمندان و رهبران فکری، در ایجاد آن نقش ایفا کردند. الیاس عطار القادری، عمر خود را برای رشد این مؤسسه صرف کرد و در طول چهل سال، توانست آن را به جایی برساند که امروز در بیش از ۱۹۵ کشور دنیا در قالب ۱۵۰ شعبه، فعالیت داشته باشد.

طاهر الیاس القادری

این مؤسسه در تمامی عرصه‌ها، اعم از ساخت مساجد، مراکز اسلامی، ایجاد مدارس مدرن و دینی، تبلیغ، پژوهش، فضای مجازی، شبکه ماهواره‌ای، خدمت‌رسانی به محرومان و... فعال است و همه‌ساله فهرست عملکرد خود را به همراه تمامی هزینه‌هایش اعلام می‌کند و ردیف بودجه دولتی ندارد. مرکز اصلی دعوت اسلامی در شهر کراچی پاکستان به نام «فیضان مدینه» است. مدارس عصری (مدرن) دعوت اسلامی نظم و برنامه خاصی دارند و با نام «مدارس مدینه» شناخته می‌شوند. این مدارس ۲ هزار و ۸۷۲ شعبه و ۱۳۸ هزار و ۶۱۲ دانش‌آموز در مقاطع ابتدایی تا دبیرستان در پاکستان و سایر کشورهای جهان دارند. این دانش‌آموزان در طول تحصیل با احکام فقهی، عقاید و اخلاق اسلامی آشنا می‌شوند. هزینه‌های ماهیانه این مدارس ۶۷۲ هزار و ۴۱۶ دلار است

که هیچ هزینه‌ای از دانش‌آموزان دریافت نمی‌شود.^۱

مؤسسه دعوت اسلامی همچنین در پرورش نیروی انسانی دینی خودکفاست و در مراکزی به نام «جامعة المدینة» آنها را آموزش می‌دهد. این مدارس که همان حوزه‌های دینی هستند در پاکستان ۴۰۰ مدرسه و در خارج از این کشور ۲۰۶ مدرسه هستند که در مجموع ۵۲ هزار و ۸۴۳ طلبه دختر و پسر دارد. هزینه این مدارس فقط در پاکستان در سال ۹ میلیون و ۴۱ هزار و ۳۴۴ دلار است؛ به گونه‌ای که مسکن، تحصیل، بهداشت و تغذیه برای طلاب رایگان می‌باشد. این مؤسسه برای دانش‌آموزانی هم که به مدارس دولتی می‌روند، مدرسی را به نام «دارالمدینة» در نظر گرفته است که دانش‌آموزان به موازات تحصیل در مدارس دولتی، دروس دینی را فرا بگیرند. این مدارس از پیش دبستانی آغاز و تا پایان دبیرستان ادامه دارد.

علاوه بر توجه به آموزش در سازمان دعوت اسلامی، «مدینة العلمیة» مرکز پژوهشی دعوت اسلامی است که در ده عرصه مشخص اسلامی پژوهش می‌کند و تا سال ۲۰۱۸ م. تعداد هزار و ۶۱۳ اثر را به ۳۷ زبان دنیا تألیف و ترجمه کرده است. مدینة العلمیة در بسیاری از کشورهای جهان از جمله کشورهای اروپایی شعبه دارد.

دارالافتاء از دیگر بخش‌های مؤسسه دعوت اسلامی است که در پاکستان مستقر است و ۱۳ شعبه دارد و فقط در سال ۲۰۱۸ م. ۷ هزار فتوای پستی را پاسخ داده است. دارالافتاء از طریق تلفن و نرم‌افزارهای ارتباطی نیز به استفتائات پاسخ می‌دهد.

در عرصه فضای مجازی، فعالیت‌های متنوعی در این مؤسسه انجام می‌شود که از جمله آن می‌توان به ایجاد ۲۰ پایگاه اینترنتی و تولید ۱۹ نرم‌افزار تلفن همراه اشاره کرد. همچنین در طول سال، دوره‌های مختلف مذهبی به صورت آنلاین و آفلاین برگزار می‌شود. شبکه ماهواره‌ای «مدنی» از سال ۲۰۰۸ م. آغاز به کار کرد و در سه زبان اردو، انگلیسی و بنگالی از طریق هشت ماهواره پخش می‌شود و در ۸۰ درصد کشورهای دنیا قابل دسترسی است. هزینه شبکه ماهواره‌ای مدنی روزانه ۱۰ هزار دلار است.

دعوت اسلامی در عرصه مسجdsازی تاکنون ۷۰۰ مسجد ساخته است و هزار و ۵۰۰ امام

۱. ادارة الشؤون العربیة، مركز الدعوة الاسلامیة، ص ۲. قابل دریافت از: www.arabicdawateislami.net

جماعت و جمعه تحت اشراف آن در حال فعالیت هستند. هزینه ماهیانه این مساجد ۱۲۸ هزار و ۸۰۱ دلار است.

از دیگر فعالیت‌های مهم مؤسسه دعوت اسلامی، «کاروان مدینه» است. این کاروان نوعی تقلید از جماعت تبلیغ دیوبندی است و شباهت‌های بسیاری با آن دارد. مبلغان کاروان مدینه را «طوطیان فردوس» می‌گویند که با عمامه‌های سبز شناخته می‌شوند. آنها به صورت شبکه‌ای در تمام نقاط جهان برای تبلیغ حضور دارند.

علاوه بر محورهای فوق، مسائلی از قبیل اطعام مساکین و فقرا، برگزاری مراسم اعتکاف در ماه مبارک رمضان و برنامه‌های متنوع دیگر در شمار فعالیت‌های دعوت اسلامی قرار دارد.

منه‌اج القرآن

نمونه دیگر مؤسسه‌های غیردولتی اسلامی فعال در حوزه بین‌الملل، مؤسسه منه‌اج القرآن است که توسط طاهر القادری (متولد ۱۹۵۱م) در سال ۱۹۸۰م. در پاکستان تأسیس شد. اگر سازمان دعوت اسلامی به خاطر فعالیتش شناخته شده و مؤسس آن به دلیل وجود این سازمان مشهور شده است، شهرت مؤسسه منه‌اج القرآن به خاطر شهرت علمی و سیاسی بنیان‌گذار آن، یعنی طاهر القادری است. طبق مطالعات نویسنده، طاهر القادری علاوه بر

۱. فقط در ماه مبارک رمضان سال ۲۰۱۸م. هزینه افطار ۹۵۰ هزار و ۳۲۲ دلار بوده است.

تأسیس منہاج القرآن، مؤسس جریان «نوبریلوی» در مکتب بریلوی نیز است.

طاهر القادری

وی در طول حیات علمی خود، هزار اثر تألیف کرده که گویا ۴۳۰ اثر آن به چاپ رسیده است. این آثار حاصل ۶ هزار گفتار و سخنرانی او در مراکز مختلف است. وی سردمدار مقابله با تکفیر می باشد و در همایش «صلح برای انسانیت» که در شعبه لندن منہاج القرآن برگزار شد، بیش از ۱۲ هزار نفر شرکت کردند.

مؤسسه منہاج القرآن نهادی فراملی است که در ۱۱ کشور جهان فعالیت دارد. مرکز اصلی آن در شهر لاهور پاکستان است. این مؤسسه دو مرکز آموزش عالی در لاهور و منچستر دارد که جمعاً ۳۰ هزار نفر تاکنون در رشته های مختلف از آن فارغ التحصیل شده اند. تأسیس اتحادیه زنان منہاج القرآن، اتحادیه جوانان منہاج القرآن، جنبش دانشجویان مصطفوی برای ارتباط با دانشجویان، مدیریت امور خارجه برای مدیریت مساجد و مؤسسات منہاج در خارج از کشور که به ۱۵۰ مرکز و مسجد می رسد، از جمله فعالیت های این مؤسسه است. شبکه تلویزیونی منہاج، برگزاری بزرگ ترین مراسم اعتکاف با عنوان «شهر اعتکاف» در ماه مبارک رمضان در پاکستان، ۲۱ پایگاه اینترنتی سازمانی، ۱۸ پایگاه معارفی، ۱۳ پایگاه برای مؤسسات، ۹ پایگاه بین المللی و جمعاً ۶۱ پایگاه اینترنتی از محصولات و خدمات این سازمان می باشد.

مؤسسه منهج القرآن در لاهور

علاوه بر این حجم از فعالیت، طاهر القادری مؤسس یکی از بزرگ‌ترین احزاب سیاسی پاکستان به نام حزب «عوامی تحریک» است که از افت‌وخیزهای بسیاری برخوردار بوده است.

این دو مؤسسه نمونه‌هایی از مؤسسه‌های فعال بین‌المللی هستند که به صورت غیرانتفاعی، توانسته‌اند در عرصه بین‌المللی کاملاً بدرخشند.

بررسی علل موفقیت

آنچه بیان شد، بخشی از فعالیت‌های دو مؤسسه موفق دعوت اسلامی و منهج القرآن بود که هر دو به مکتب بریلوی اختصاص دارند. مکتبی که تا قبل از استقلال پاکستان در سال ۱۹۴۷ م. مکتبی انزواطلب، تکفیرکننده مخالفان به ویژه مکتب دیوبند و صرفاً مکتبی خانقاهی، قطب و مناسک محور بود. اما پس از استقلال پاکستان، با درک شرایط جدید و خروج از رویکرد سلبی به رویکرد ایجابی، توانست در عمق کشورهای مختلف به ویژه کشورهای اروپایی نفوذ کند و جایگاه خود را تثبیت نماید. تاجایی که طاهر القادری و الیاس القادری نام خود را در ردیف ۵۰۰ شخصیت تأثیرگذار مسلمان جهان ثبت کردند و توانستند امروزه از مکتب بریلوی منزوی، مکتبی صوفی ولی متناسب با نیازهای روز بسازند.

هدف از انتخاب این دو مؤسسه، توجه به این نکته بود که حتی مکتبی مانند بریلوی نیز می‌تواند در تراز جهانی بدرخشد؛ چه رسد به مکتبی مانند تشیع که معارفی غنی و محتوایی جهانی دارد. همچنین هر چند عقاید و باورهای این دو گروه به ویژه دعوت اسلامی با معارف شیعه متفاوت است، اما تجربه آنان در جهانی شدن به بررسی و مطالعه نیاز دارد.

دعوت اسلامی برای گفتمان جهانی خود، از مبانی فکری خود عدول نکرده و همچنان به دیدگاه‌های احمد رضاخان بریلوی پایبند است، اما بیش از آن که رویکرد سلبی داشته باشد، در پی ترویج آموزه‌های مکتب بریلوی است. منهاج القرآن که رویکردی روشنفکرانه دارد نیز با پذیرش ضعف‌های احمد رضاخان و جریان سنتی بریلوی، به خوبی توانسته است قلوب و افکار جامعه روشنفکر را در جهان اسلام به سوی خود جلب کند. جالب آنکه این مؤسسه نرم‌افزاری با عنوان «گوشه درود» دارد که افراد در آن مشارکت کرده و صلوات می‌فرستند؛ به گونه‌ای که تاکنون رکورد بیشترین ختم صلوات مربوط به منهاج القرآن است.

هرچند بررسی علل کامیابی این مؤسسه‌ها به بررسی دقیق و عالمانه نیاز دارد، اما در این مختصر به برخی از علت‌ها و عوامل موفقیت آنها در عرصه بین‌الملل به صورت فهرست وار اشاره می‌شود:

۱. مؤسسه محوری و شخصیت محوری

فعالیت در عرصه بین‌الملل طبق تجربه این دو مؤسسه به دو صورت ممکن است؛ گاهی سازمان یا مؤسسه محوری، است و گاهی شخصیت محوری. در الگوی مؤسسه محوری، فرد فدای سازمان می‌شود و زندگی خود را در خدمت آن قرار می‌دهد؛ چنان‌که برای الیاس عطار القادری این مورد رخ داد. الیاس عطار القادری تمام عمر مفید خود را برای رشد و توسعه سازمان دعوت اسلامی وقف کرد و همچون نخبه‌ابزاری، هرچند از نظر علمی و جایگاه کاریز ماتیک نتوانست جایگاه مهمی برای خود ایجاد کند، اما دعوت اسلامی را جهانی کرد. در الگوی شخصیت محوری، شخصیت کاریز ماتیک طاهر القادری سبب شده است که منهاج القرآن جهانی شود و عملاً این مؤسسه از حضور این شخصیت اعتبار کسب کرده است.

این در حالی است که در کشور ما شرایط برعکس است. گاهی نخبگان، متولی سازمان‌های عریض و طویلی می‌شوند که تمام توان علمی و سرمایه اجتماعی آنان را می‌بلعد و به سبب عدم آشنایی آنها با اصول مدیریت، هم خود می‌سوزند و هم سازمان را نابود می‌کنند. در مقابل، گاه سازمان و یا امکاناتی که می‌تواند در عرصه بین‌المللی فعال باشد، فدای شخصیت سازی فردی می‌شود که هیچ ویژگی کاریز ماتیکی اعم از علمی و شخصیتی حداقل در حوزه تخصصی آن مؤسسه ندارد.

به نظرمی رسد برای موفقیت در حوزه بین الملل هم باید مؤسسات شناخته شده داشت و هم شخصیت های علمی و کاریزمای بین المللی. در حالی که گاه مؤسسات باید زمینه ساز بین المللی شدن شخصی شوند، در برخی موارد نیز افراد باید فدای رشد و گسترش سازمان شوند.

۲. برندسازی

این مؤسسه ها کوشیده اند تا علاوه بر حفظ مبانی، ویژگی های خاصی را برای هویت سازی خود به کار بگیرند. به عنوان نمونه، سازمان دعوت اسلامی شخصیت پیامبر(ص) را دال مرکزی گفتمان خود قرار داده و تمامی مؤسسه های خود را با پسوند «مدینه» یا «مدنی» نام گذاری کرده است. جامعه المدینه، فیضان مدینه، شبکه مدنی، دارالمدینه، کاروان مدینه و... همگی نوعی برندسازی است. همچنین در نوع پوشش نیز عمامه سبزه همراه لباس سراسر سفید، از ویژگی های ظاهری اعضای دعوت اسلامی است.

در منهای القرآن که برخلاف دعوت اسلامی، جریانی پیشرو و روشنفکر است، برندسازی به گونه دیگری اتفاق می افتد. برگزاری بزرگترین همایش ضد تکفیر، برگزاری بزرگترین مراسم اعتکاف، انجام بزرگترین ختم صلوات و... همگی به نوعی تلاش برای هویت سازی اجتماعی و فرهنگی است.

۳. فضای مجازی

همان طور که گفته شد، بخش عمده ای از فعالیت این مؤسسه ها را فضای مجازی به خود اختصاص داده است. پایگاه های متنوع اینترنتی، ساخت انواع نرم افزارهای مذهبی، بهره برداری از شبکه های اجتماعی، راه اندازی شبکه های ماهواره ای، برگزاری دوره های کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت مجازی و... همگی نشانگر این واقعیت است که آنها به خوبی به اهمیت فضای مجازی پی برده اند.

۴. ارتباط چهره به چهره

تمرکز در فضای مجازی سبب نشده است که این مؤسسه ها از فعالیت های حضوری و میدانی غافل شوند. راه اندازی کاروان های مدینه که در آن، ده ها هزار نفر شرکت می کنند و برگزاری مراسم هایی در مقیاس بسیار بزرگ در گوشه و کنار جهان، همگی سبب شده است که نوعی ارتباط عاطفی و هویتی میان پیروان این مذاهب به وجود آید.

۵. فعالیت شبکه‌ای

ممکن است بتوان این دو مؤسسه را به لحاظ روش، به شبکه‌هایی تشبیه کرد که تارهای آن در بسیاری از نقاط دنیا در قالب مرکز، مدرسه، دانشگاه، گروه‌های تبلیغی و... گسترده شده و همه را به یکدیگر وصل کرده است که مرکز اصلی آن، شهر کراچی (فیضان مدینه در دعوت اسلامی) و یا لاهور (منهاج القرآن) می‌باشد.

۶. منابع مالی

یکی از علل مهم موفقیت این دو مؤسسه، وابسته نبودن به منابع مالی رسمی و یا دولتی است. این مسأله از سه جنبه اهمیت دارد:

الف) مسئولان این دو مؤسسه در تلاش‌اند برای جذب کمک‌های مردمی و خیرین تا آنجا که امکان دارد، فعالیت‌های خود را بهینه کرده، گسترش دهند و بر جدایی آن بیفزایند.

ب) تغییر سیاست‌های حاکمیتی و دولتی و چرخش نخبگان رسمی، برنامه‌های درازمدت آنان را دچار چالش و تحول نمی‌کند.

ج) این مؤسسه‌ها به علت محدودیت منابع می‌کوشند تا با کمترین نیروی انسانی و امکانات، بهترین نتایج را به دست آورند.

این مؤسسه‌ها آن‌چنان در مخاطب انگیزه ایجاد می‌کنند که خود مخاطبان در کشورهای هدف، به صورت خودجوش هزینه‌های آنها را تأمین می‌کنند. به عبارت دیگر، شعبه‌های این مؤسسه‌ها در کشورهای مختلف خودگردان هستند و حتی مبالغی را برای هزینه در برنامه‌های عمومی به مرکز ارسال می‌کنند.

متأسفانه گاهی مشاهده می‌شود که برخی برای آسایش وجدان خود، این مراکز را وابسته و ایادی دشمنان می‌دانند که به آنها کمک می‌کنند و دست استعمارگران از آستین این مؤسسه‌ها بیرون آمده است؛ اما واقعیت این است که اگر چنین نیز باشد، باز بخش عمده‌ای از هزینه‌ها توسط خیران و مریدان تأمین می‌شود.

نتیجه‌گیری

در این نوشته تلاش شد با معرفی اجمالی دو مؤسسه از یک جریان فکری که در گذشته سابقه فعالیت بین‌المللی نداشته و تنها در طول چهل سال توانسته‌اند به این موفقیت‌ها

دست یابند؛ علل توفیق آنها جهت بهره برداری در حوزه شیعی اجمالا بررسی شود. بررسی این دو مؤسسه به خوبی نشان می‌دهد که اگر برنامه‌ریزی نظام‌مند و مدیریت صحیحی بر فعالیت‌های فرهنگی بین‌المللی حاکم شود، حتی مکاتبی که در گذشته منزوی بوده‌اند، می‌توانند گفتمان جهانی تولید کنند. این مدیریت اگر در ایجاد مؤسسات بین‌المللی با رویکرد شیعی اعمال شود، بی‌تردید می‌تواند همان‌گونه که امام رضا فرمودند: «ان الناس لو علموا محاسن کلامنا لاتبعونا» پیام تشیع را از طریق مؤسسات و نهادهای بین‌المللی جهانی کنند. سیاست‌گذاران عرصه بین‌الملل در جمهوری اسلامی ایران، باید با استفاده از تجربه‌های این سازمان‌ها، فعالیت‌های بین‌المللی خود را سامان دهند. چه اینکه مکتب تشیع هم از نظر محتوا و هم از نظر انعطاف، بر این مؤسسه‌ها و ایدئولوژی‌هایشان برتری دارد و به نظر می‌رسد مشکل اساسی، در برنامه‌ریزی و تصدی‌گری دولتی و دوری نخبگان دلسوز از این عرصه است.

مدیر مسئول